

разі прийняття рішення про ліквідацію кредитної спілки за рішенням її вищого органу управління, цей орган повинен *невідкладно* письмово повідомити про це Уповноважений орган, який вносить до відповідного державного реєстру відомості про те, що кредитна спілка перебуває у процесі припинення її діяльності. Термін «невідкладно» є досить неоднозначним, і його можна тлумачити як «одразу», «негайно», так і в інших значеннях, тому не можна зрозуміти, який проміжок часу «надає» закон щодо повідомлення Уповноваженого органу.

5. Пунктуаційні помилки. Важливим показником практичного володіння мовою є правильне застосування розділових знаків, які позначають структуру речення, виділяють певні елементи висловленого правового змісту, вказують на особливості вимови. Наявність зайвого або відсутність певного розділового знаку порушує зміст висловлювання та ускладнює сприймання інформації. Наприклад, п. 5 ст. 15 Закону України «Про кредитні спілки» визначає, що спостережну раду кредитної спілки *очолює, голова*, який обирається в порядку, визначеному статутом кредитної спілки. В даному реченні є помилка, пов'язана із зайвим розділовим знаком (не може бути кома між підметом і присудком).

Отже, створюючи правові норми, суб'єктам правотворчої діяльності необхідно дотримуватися правил правотворчої техніки, щоб уникнути двозначності, викривлення інформації та досягти максимальної точності, лаконічності, доступності, повноти змісту нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Язык закона / Под ред. А.С. Пиголкина. – М.: Юрид. лит., 1990. – 269 с.
2. Дідич Т.О. Нормопроекування: питання теорії та методології: Монографія / Т.О. Дідич. – К.: Видавництво Європейського університету, 2010. – 160 с.

Тимофеева А. В.,

Ph.D, викладач кафедри міжнародного права

юридичного факультету

та кафедри богемістики філософського факультету

Карлова університету (м. Прага, Чеська Республіка)

ВИМОГИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО СТИЛЮ ТА ЛЕКСИКИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ В УКРАЇНІ, РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Питанню юридичної мови було присвячено багато наукових робіт як в Україні [1], так і за її межами [2]. Якщо говорити про мову різних документів правового характеру, то найбільш важливою є мова нормативно-правових актів, тому що закони впливають на життя кожного з нас. Вони встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки, яких повинна дотримуватись кожна особа на території даної держави, якої ця норма стосується.

В Україні було декілька спроб прийняти закон, який би регулював мову та стиль законодавчих актів. 3 листопада 1997 р. народним депутатом України В. М. Стретовичем до Верховної Ради України було внесено проект Закону України № 0894 «Про закони і законодавчу діяльність в Україні» [3]. Ст. 28 цього проекту містить вимоги до тексту закону, зокрема те, що його назва повинна бути максимально стисла, але при цьому давати достатнє уявлення про предмет законодавчого регулювання. Крім того, зазначалося, що окремі блоки закону (глави, статті) повинні бути логічно пов'язані. Ці не надто детальні вимоги, тим не менш, не отримали підтримку у парламенті, і 15 березня 2006 р. цей проект було скасовано [4].

21 січня 2008 р. народний депутат О. В. Лавринович запропонував на розгляд проект Закону України «Про нормативно-правові акти» № 1343-1 [5]. Норми цього документа розширюють перелік вимог до тексту законодавчих актів. Зокрема, у ст. 26 цього законопроекту передбачається детальний опис правил використання юридичної термінології та абревіатур. Ст. 27 визначає мовний стиль – офіційно-діловий. Цю норму можна трактувати таким чином: офіційний документ має усталений зразок, слова вживаються виключно в прямому значенні, причому переважають слова-терміни, пов'язані з діловою сферою діяльності людини. В офіційно-діловому стилі відсутні художні засоби, пестливі та згрублі слова, питальні, неповні і незакінчені речення. Проект, на жаль, не містить положень, які б встановлювали відповідальність за недотримання цих вимог, тому його введення в дію не гарантувало би дотримання зазначених положень. Вважаємо, тим не менш, що запровадження таких вимог було б доцільним, але голосуванням у Верховній Раді 29 червня 2010 р. проект було також відхилено.

Не можна сказати, що на сьогоднішній день в Україні питання стилю та мови нормативно-правових актів взагалі не підлягає регуляції. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2005 р. № 870 було прийнято «Правила підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України» [6], де до принципів, яких повинен дотримуватись автор тексту правового акта, включено: логічну послідовність, термінологічність, нормативність мовних засобів офіційно-ділового стилю та інші. Однак, згідно зі ст. 1 Постанови № 870 Правила стосуються лише постанов та розпоряджень уряду України. В цьому році [7] дію цього акта було поширено на деякі закони України, а саме на технічні регламенти [8], які представляють собою дуже обмежену групу нормативних актів. Тому можна констатувати, що питання щодо закріплення стилістичних та лексикологічних вимог до законів України є майже поза нормативною регуляцією [9].

У Російській Федерації на державному рівні закон про нормативно-правові акти також відсутній. Ще 1996 року до Державної Думи було внесено законопроект № 96700088-2 «О нормативных правовых актах Российской Федерации» [10], який визначав окремі питання мовностилістичного оформлення законопроектів, наприклад, щодо використання спеціальних термінів та архаїзмів [11]. Проект довго розглядався, і, незважаючи на те, що перероблявся відповідно до рекомендацій Правового управління, 12 травня

2004 р. його було відхилено [12]. Окремі, дуже скромні, вимоги щодо лексики законодавчих актів, наприклад, щодо назви, встановлено у Методичних рекомендаціях Державної Думи від 20 листопада 2003 р. [13]. Проте не можна сказати, що це є документ, який детально окреслює правила стилю та лексики нормативно-правових актів. Крім того, цей документ має лише рекомендаційний характер; не закріплено обов'язку дотримуватись зазначених рекомендацій, оскільки вони навіть не затверджені підзаконним актом.

Іншою є ситуація в регіонах, чи окремих суб'єктах Російської Федерації. Тут лінгвістичними вимогами щодо тексту законопроектів займаються дуже активно. Наприклад, мер міста Москви наказом від 13 лютого 2006 р. № 11-УМ прийняв «Методичні правила підготовки проектів законів міста Москви» (зверніть увагу на назву – це вже не рекомендації, а правила) [14], де у розділі 2 зазначено, що текст проекту закону викладається переважно в стверджувальній формі з використанням дієслів у теперішньому часі, з дотриманням вимог офіційно-ділового стилю і використанням юридичної термінології, за умови застосування загальноприйнятих правил російської мови. Якщо московський нормотворець використовує підзаконний акт для встановлення вимог щодо стилю та лексики законодавчих актів, то парламент Іркутської області це питання регулює прямо у законі [15]. Ст. 20 Закону № 1-ОЗ від 12 січня 2010 р. закріплює використання офіційно-ділового стилю та правила використання сучасної та застарілої термінології: «Тексти правових актів області мають відповідати правилам сучасної російської літературної мови і складатися відповідно до норм офіційно-ділового стилю, із вживанням простих і ясних, доступних і точних лексичних формулювань та дотримання вимог економії та лаконічності тексту, лексичної та синтаксичної уніфікації, логічної цілісності, повноти та взаємозв'язку, а також усталеності засобів вираження правових норм, що забезпечують доступність їх розуміння та виключають їх неоднозначне тлумачення. У правових актах області не дозволяється вживання застарілих слів і виразів, образних порівнянь та епітетів». Безумовно, такі точні вимоги сприятимуть підвищенню рівня якості законодавчих актів.

У Чеській Республіці, так само як в Україні та Росії, парламент не прийняв закон, який би встановлював вимоги щодо стилю та лексики законодавчих актів. На сьогоднішній день основним документом, у якому визначені правила лінгвістичного оформлення текстів законів, є Законодавчі правила уряду, затверджені постановою уряду Чеської Республіки № 188 від 19 березня 1998 р. із змінами та доповненнями [16]. Згідно зі ст. 2 Законодавчих правил, текст нормативного акта повинен бути якісно продуманий, чітко сформульований, бути зрозумілим, лінгвістично та стилістично бездоганним. Ці правила стосуються як проектів підзаконних актів, так і законопроектів.

Законодавчі правила в Чехії існують з 1945 р. і у зв'язку з тим, що якість цих правил є помірно висока, питання про прийняття особливого закону, який би встановлював вимоги щодо стилю та лексики нормативних актів не виникало (нам не вдалося знайти законопроект, який би регулював це питання). Незважаючи на те, що відповідно до ст. 41 Конституції Чеської Республіки [17] право на внесення законопроекту мають депутати нижньої палати парламенту,

сенат, уряд чи органи місцевого самоврядування, головним ініціатором проектів законів є уряд. Тут підкреслюється, що така процедура є «належною», а коли законопроекти пропонують на розгляд депутати – це є «нестандартний» процес.

Форма державного правління впливає на законодавчий процес, і тому закріплення в конституціях конкретних повноважень державних органів відіграє важливу роль. Якщо для Чеської Республіки постанови уряду, яка б встановлювала лінгвістичні вимоги щодо законопроекту є цілком достатньо, оскільки уряд в цій країні має сильні позиції (наприклад, згідно зі ст. 44 Конституції Чеської Республіки уряд має право висловити свою думку щодо кожного законопроекту в державі), для України такої постанови Кабінету Міністрів може бути недостатньо (по-перше, постанова № 870 не поширює свою дію на всі законопроекти в Україні, по-друге, в Україні більш поширеною є практика внесення законопроектів народними депутатами). Хоча зазначимо, що право законодавчої ініціативи відповідно до ст. 93 Конституції України належить Президентові України, народним депутатам України, Кабінету Міністрів України і Національному банку України. В Російській Федерації взагалі важко говорити про вседержавні законодавчі вимоги до стилю та лексики законів. Навіть, якщо б уряд Росії і проявив ініціативу, прийнявши правила підготовки законопроектів з урахуванням лінгвістичних вимог, це б суттєво не вплинуло на ситуацію, оскільки Російська Федерація є президентською державою [18] і головним автором законопроектів тут є Президент. Це все приводить до висновку, що не настільки важливо, чи вимоги до стилю та лексики нормативно-правових актів визначені у законі або у підзаконному акті, головне, щоб існував ефективний механізм їх застосування, а все це разом сприяло створенню якісного законодавства.

Список використаних джерел

1. Аргікуца Н. В. Мова права і юридична термінологія: Навчальний посібник. – 2-ге вид., змін. і доп. – К.: Стилос, 2004. – 277 с.; Андрійчук Олесь. Українська юридична термінологія // Юргазета. – №8 (68). – 28 апреля 2006 года; Гороховська Т. В. Особливості використання юридичних термінів у навчальному та науковому спілкуванні // http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2010_9/files/pd910_11.pdf; Сушинська І. М., Давидов П. Г. Юридична термінологія як один із складників формування мовленнєвої культури студентів правознавців // <http://www.nbu.gov.ua/articles/Kultnar/knar/knp82t2>; Тягнирядно Є. В. Юридична термінологія як один із складників формування мовленнєвої культури правознавців // Збірник наукових праць Нац. академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні та психологічні науки. – 2010. – № 56 та інші.
2. Голев Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении // Юрислингвистика – 1. Проблемы и перспективы. – Барнаул, 1999. – С. 11-58; Голетиани Л. О развитии юридической лингвистики в России и Украине // *Mater ialie discussion i Studi Slavistici VIII* (2011): 241-262; Топическая юриспруденция [Текст]: Аргументация и толкование в праве / А. К. Соболева. – Москва: Добросвет, 2002. – 225 с.; Смирнова Н. В. Развитие терминологии гражданского и административного права в русском языке XVIII века. – Мурманск, 2009. Ел. ресурс: <http://www.dissercat.com/content/razvitie-terminologii-grazhdanskogo-i-administrativnogo-prava-v-russkom-yazyke-xviii-veka>; Шугрина Е. Г. Техника юридического письма. – Учеб.-практ. пособие. – 2-е изд. – М., 2000. – 272 с.; Kořenský J. Jazyk právní komunikace. Český jazyk na přelomu tisíciletí. K vydání připravili

- František Daneš, Jarmila Bachmannová, Světlá Čmejrková, Marie Krčmová. – Praha: Academia, 1997. – 288 s.; Hladiš, F. K charakteristice profesní a slangové mluvy v právníkové komunikaci. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Iuridica, 2000. – S. 83.
3. Проект Закону України «Про закони і законодавчу діяльність в Україні» №0894 // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=12103
 4. Ел. ресурс: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=12103
 5. Проект №1343-1 від 21.01.2008 // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31416
 6. Офіційний вісник України. – 23.09.2005 р. – №36. – С. 45. – Ст. 2200. – №33621/2005.
 7. Згідно з Постановою КМУ від 18 червня 2012 р. №708 «Про затвердження Правил підготовки проектів технічних регламентів, розроблених на основі актів законодавства Європейського Союзу, які затверджуються Кабінетом Міністрів України» // Офіційний вісник України. – 13.08.2012 р. – №59. – С. 129. – Ст. 2370. – №62898/2012.
 8. Термін «технічний регламент» визначено у Законі України від 01.12.2005 №3164-IV «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності». Згідно зі статтею 1 цього закону технічний регламент – це закон України або нормативно-правовий акт, прийнятий Кабінетом Міністрів України, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи способу виробництва.
 9. На це вказують і автори Пояснювальної записки до проекту №1343-1// http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31416
 10. Законопроект №96700088-2 «О нормативных правовых актах Российской Федерации»// <http://asozd2.duma.gov.ru/main.nsf/%28SpravkaNew%29?OpenAgent&RN=96700088-2&02>
 11. У статті 59 проекту №96700088-2 зазначено: «У нормативних правових актах подано визначення введених у законодавство юридичних, технічних та інших спеціальних термінів. У нормативних правових актах не дозволяється вживання застарілих слів та висловів, образних порівнянь, епітетів, метафор».
 12. Законотворческий процесс в Государственной Думе: правозащитный анализ от 17 июня 2004 года. – 72 выпуск (обзор за май 2004 года) // <http://www.memo.ru/hr/gosduma/72/04.htm>
 13. Методические рекомендации по юридико-техническому оформлению законопроектов. Рекомендованы Советом Государственной Думы для использования при осуществлении законопроектной деятельности (выписка из протокола №187 заседания Совета Государственной Думы (от 20 ноября 2003 года) // www.duma.gov.ru/analytics/publication-of-legal-department/bill-design/
 14. Указ Мэра Москвы от 13.02.2006 N 11-УМ «О методических правилах подготовки проектов законов города Москвы» // base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=MLAW;n=70149;dst=0;ts=29FB833F655686552F907D85DB4E6B83;ts=3FD96EC17B3A688E18FB04C30519BFFB
 15. Закон Иркутской области О правовых актах Иркутской области и правотворческой деятельности в Иркутской области от 12 января 2010 года №1-ОЗ // <http://old.irk.gov.ru/index.php?IdAction=docs&Event=section&id=91>
 16. Legislativní pravidla vlády, schválená usnesením vlády ze dne 19. března 1998 č. 188 // www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/legislativn_pravidla_vl_dy.pdf
 17. Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992 // <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
 18. Конституція Російської Федерації від 25 грудня 2003 р. // www.constitution.ru